

States and European partners. These changes cover a wide range of political, defense, security and economic issues. They fueled debate over the tilt of British strategy towards the Indo-Pacific region and Britain's future engagement with its US ally and the EU. By examining the evolution of Washington–London–Brussels relations since the Brexit referendum, this article explores trends in the interaction of these key players that reflect their visions of the post-Brexit reality.

Keywords: Brexit, USA, Great Britain, European Union, transatlantic relations.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Світовий банк. Рейтинг валового внутрішнього продукту 2020. URL: <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/gdp-ranking>
2. Withnall, «Референдум щодо ЄС: Борис Джонсон називає ЄС “в’язницею з відчиненими дверима” і каже, що було б “чудово” вийти». *Independent on-line*. 2016. 6 березня. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/boris-johnson-says-eu-jail-door-left-open-uk-leave-a6915241.html>
3. Глобальна Британія в епоху конкуренції: Інтегрований огляд безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/969402/The_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf
4. Стратегія ЄС щодо співпраці в Індо-Тихоокеанському регіоні. Брюссель, 16 вересня 2021 р. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/jointcommunication_indo_pacific_en.pdf
5. Подкаст CER: Байден проти Трампа: вибір Америки має значення для Європи, 28 жовтня 2020 р URL: <https://www.cer.eu/media/cer-podcast-biden-vs-trump-americas-choice-matters-europe>
6. Захист у змагальному віці. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/defence-in-a-competitive-age>
7. Європейський Союз: Торгівля товарами з Великобританією. URL: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_united-kingdom_en.pdf
8. Беклі М. *Неперевершений: чому Америка залишиться єдиною наддержавою світу*. Ithaca, NY: Cornell University Press, XI; 2018 [Google Scholar].
9. Біскоп С. Майбутнє Трансатлантичного альянсу: не без Європейського Союзу. *Щоквартальник стратегічних досліджень*. 2020. 14 :81–94 [Google Scholar].
10. Кулі А., Нексон Д. *Вихід із гегемонії: руйнування американського глобального порядку*. Оксфорд: Oxford University Press, XIX; 2020 [Google Scholar].
11. Сир А. Brexit і трансатлантична безпека. *Параметри*. 2018. 48 :85–93 [Google Scholar].
12. Еверс-Пітерс Н. М. Наслідки Brexit для співпраці ЄС і НАТО: трансатлантичного мосту більше немає? *Британський журнал політики та міжнародних відносин*. 2021. 23 :576–592. doi: 10.1177/1369148120963814 [CrossRef] [Google Scholar].

УДК 930.253:94(477) «17»

ГЛУХІВ – ГЕТЬМАНСЬКА СТОЛИЦЯ

Т. О. Черановська, І. В. Пятницькова

Анотація. Стаття присвячена історії міста Глухова, яке у XVIII ст. мало статус столиці, резиденції гетьмана. У роботі розглядається процес набуття містом статусу столиці. Проаналізовано особливості забудови міста, визначено його значення в суспільно-політичному, економічному, культурному житті України XVIII ст.

Ключові слова: Глухів, гетьманська столиця, місто.

Місто Глухів відігравало важливе місце в історії України. За часів Гетьманщини, у XVIII ст., воно виконувало функції столиці. У місті розміщувалися резиденції лівобережних гетьманів, будинки вищої козацької старшини. Фактично, протягом століття у місті концентрувалося тогочасне політичне життя, з його функціонуванням пов’язаний розвиток української державності в цей період. Глухів був не лише адміністративно-політичним центром, місто стало одним із потужних центрів культурного розвитку. Саме тут діяла професійна музична школа, розвивалося театральне мистецтво. В умовах сучасної російської агресії проти України та українського народу звернення уваги до Глухова як гетьманської столиці набуває особливого значення, оскільки ілюструє історичні корені української політичної культури, високий ступінь розвитку українського мистецтва.

До історії Глухова гетьманського часу зверталися у своїх дослідженнях А. Деркач, В. Беланов, В. Вечерський [1; 2; 3]. Функціонуванню Глухова як адміністративно-політичного центру України XVIII ст. приділив увагу також І. Сердюк [6]. Метою цієї роботи визначено комплексне дослідження розвитку Глухова в 1708–1764 роках, визначення його значення у суспільно-політичному, економічному, культурному житті України.

Перша літописні згадки про Глухів датується 1152 році. За князівської доби місто входило до Новгород-Сіверського князівства. У 1239 році воно було зруйноване монголо-татарами. Відновлення Глухова пов'язане з геополітичною ситуацією. Після Деулінського перемир'я (1618 рік), Поляновського миру (1634 рік) східна частина Сіверщини увійшла до складу Речі Посполитої, яка була зацікавлена у посиленні польсько-московським пограниччям. Місто почало розвиватися швидкими темпами, стало центром округу Новгород-Сіверського повіту Чернігівського воєводства, а у 1618 році отримало самоврядування за магдебурзьким правом [1, 10].

З початком Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького Глухів став сотенним містом Ніжинського козацького полку. Місто на той час нараховувало близько 5 тис. осіб, і за кількістю населення поступалося лише Полтаві, Батурину, Конотопу, Бахмачу. Глухів виконував важливу стратегічну функцію, оскільки мав замок та укріплений двір сотника. На схід від них, на плато, лежала слобода, захищена від поля ровом. Така складна тридільна система укріплень забезпечувала неприступність Глухова, що й засвідчила безуспішна облога міста польським військом узимку 1663 року. Саме наявність такої потужної захисної системи стала визначальною при виборі нової гетьманської столиці, після жорстокої розправи російського царя над Батурином та його мешканцями [3, 223].

Гетьманською столицею, резиденцією гетьмана І. Скоропадського Глухів став 6 листопада 1708 року. Свій статус місто зберегло за гетьманства П. Полуботка (1722–1724 роки), Д. Апостола (1727–1734 роки), К. Розумовського (1750–1764 роки). Після скасування гетьманату в 1764 році Глухів залишався виконувати функції столиці українських земель, оскільки у місті розташовувалася Друга малоросійська колегія (1764–1782 роки).

У 1782 році на всю Гетьманщину поширилося загальноімперське адміністративно-територіальне врядування, скасовувалися полковий і сотенний устрій, міське самоврядування за магдебурзьким правом і Литовськими статутами. Глухів утратив статус адміністративного центру Лівобережної України, перетворившись на повітове містечко Новгород-Сіверського намісництва, з 1796 року – Малоросійської губернії, а з 1802 року – Чернігівської губернії.

Великих втрат місто зазнало під час пожежі 1784 року. За інформацією джерел, дві третини міста постраждали від неї. Для імперської влади пожежа 1784 року стала найкращим приводом для того, щоб знищити архітектурне середовище Глухова як наочний символ колишньої української автономії. Катерина II наказала кілька споруд, зокрема Михайлівську церкву та собор дівочого монастиря, розібрати на цеглу, а на відновлення інших з державного скарбу просто не виділяли коштів. Навіть Румянцев-Задунайський просив імператрицю дозволити відкрити в будинку колишньої Малоросійської колегії вищий навчальний заклад. Проте коштів на це знову ж таки не дали. Фактично вже у XIX ст. Глухів перетворився на провінційне повітове містечко.

Пік розвитку міста припадає саме на XVIII ст., коли до Глухова сходилися всі важелі управління Гетьманщиною. Місто було політичним центром, осередком розвитку українського державності та культури.

У XVIII ст. Глухів був достатньо великим містом для того часу, що мало свої особливості забудови. Головна відмінність Глухова від міст Західної України та Європи полягала в системі планування і забудови. Місто мало широкі форштадти (передмістя). Їх було чотири: Білополівка, Усівка, Веригин, Червона Гірка. Система розселення у передмістях характеризувалася розкиданістю та низькою щільністю забудови. Планування передмість було нерегулярним, з великими за розмірами кварталами. Сам же Глухів мав фортецю з потужними фортифікаційними спорудами, які повторювали рельєф місцевості. Зовнішня лінія міських укріплень складалася не менше як із 12 веж і мала протяжність близько 2 300 метрів. У валах земляної фортеці було споруджено 5 брам, які називалися за напрямками головних доріг: Київська, Московська, Путивльська, Білополівська, Михайлівська [4, 110].

Головна вулиця перетинала фортецю із заходу на схід, а її, в свою чергу, – 6 поперечних вулиць, серед яких виділилася основна – Путивльська. На перетині двох головних вулиць утворилася велика центральна площа, де були розташовані культові, громадські та урядові споруди, базар. Міські квартали мали вигляд багатокутників. На думку В. Вечерського,

сучасного дослідника історії української архітектури, саме у Глухові вперше було використане регулярне планування та зведена найбільша на той час на українських землях споруда Малоросійської колегії [3, 252].

Серед одноповерхової дерев'яної забудови внутрішньої частини міста височіли бані мурованих церков і дзвіниць Успенсько-Преображенського дівочого монастиря, Миколаївської, Анастасіївської, Михайлівської церков, інших дерев'яних храмів. За межами фортеці розташовувалася «заградська» дерев'яна Спасо-Преображенська церква.

У центральній частині міста – на схід від Миколаївської церкви – був розташований квартал із гетьманською резиденцією та архітектурним ансамблем урядового центру: особистий двір гетьмана, приміщення Генеральної військової канцелярії, генерального військового суду, інших державних установ. Глухівська сотня не перебувала під юрисдикцією полкового Ніжина, не підлягала полковникові, вона охороняли гетьмана і виконували сторожову службу [4, 235].

Архітектурні новації Глухова пов'язані не лише з плановою забудовою. В одному з передмість міста Верегині у 1782–1787 роках було побудовано перший в Україні палацово-парковий ансамбль. Це була резиденція президента Малоросійської колегії П. Румянцева. Під час його будівництва були застосовані принципи, за якими надалі проєктували й будували численні палацово-паркові ансамблі доби класицизму на Лівобережжі. Центром композиції був двоповерховий палац із двома флігелями, які утворювали курдонер перед парадним під'їздом. За палацом розміщувався великий парк із партерною зеленню, озерами, каналами. Частково будівля палацу збереглася до цього часу, проте вона потребує суттєвої реставрації.

Глухів виконував функції не лише політичного, а й культурного центру. Місто стало центром підготовки нової української еліти, адже багато дітей козацької старшини розпочинали тут свою кар'єру на посадах військових канцеляристів. Для навчання канцеляристів у Глухові був навіть створений спеціальний «канцелярський курінь». На думку авторитетного історика Омеляна Прицака, стан військових канцеляристів у Глухові став у XVIII ст. носієм історичної пам'яті і державницької свідомості українського народу [3, 247].

Також саме з Глуховом пов'язаний розвиток музичного мистецтва. 1729 роком датується указ про створення у Глухові співацької школи. 1730 року вона почала діяти, а 1732 року вже відбувся перший випуск слухачів. У школі постійно навчалися 20–30 учнів. Середній термін навчання складав 2 роки, але залежав від попереднього рівня музичної підготовки. Випускниками Глухівської музичної школи були відомі діячі української культури, зокрема, бандурист Григорій Любисток, славетні композитори Дмитро Бортнянський та Максим Березовський. Існує версія, що тут деякий час навчався Григорій Сковорода. Особливої слави зажила музична бібліотека гетьмана Розумовського, адже налічувала понад 2 300 творів оперної симфонічної та камерної музики [3, 252–256].

Також, у місті активно розвивалося театральне мистецтво. Після призначення на гетьманство К. Розумовського глухівський аматорський театр трансформувався у професійний. Театр мав оперну, балетну і драматичну трупи, хор і оркестр [3, 255].

Отже, упродовж майже цілого століття Глухів був столицею. Місто посідало важливе значення в політичному житті українського народу, адже саме тут розміщувалася резиденція гетьмана, зосереджувалися центральні органи влади, відбувалися визначальні політичні події. Місто з-поміж інших вирізнялося плановою забудовою, міцними фортифікаційними укріпленнями. Глухів, окрім адміністративно-політичного центру, у XVIII ст. став столицею музичного та театрального мистецтва України.

Abstract. The article is devoted to the history of the city of Glukhov, which in the 18th century had the status of the capital, the city-residence of the hetman. The work examines the process of acquiring the status of a city and its loss. The features of the city's construction are analyzed. Its significance in the socio-political, economic, and cultural life of Ukraine in the 18th century was determined.

Keywords: Glukhiv, acquisition of capital status, city.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белашов В. І. Глухів-столиця Гетьманщини. Глухів: Глухівський держ. педагогічний ун-т; Державний історико-культурний заповідник у місті Глухові, 2005. 220 с.

2. Вечерський В. Архітектурна й містобудівна спадщина доби Гетьманщини. Формування, дослідження, охорона. Київ: Головкиївархітектура, 2001. 350 с.
3. Вечерський В. Гетьманські столиці України. Київ: Наш час, 2008. 318 с.
4. Вечерський В. Глухівські укріплення. *Військово-історичний альманах*. 2004. Ч. 1(8). С. 100–114. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Viiskovo-istorychnyi_almanakh/Chyslo_01_08.pdf
5. Деркач А. Л. Глухів – гетьманська столиця. Київ: ПАВЛІМ, 2000. 174 с.
6. Сердюк І. Полкові міста Гетьманщини в другій половині XVIII ст.: економіка та демографія. *Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура*. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2014. С. 231–270.

УДК 327-057.177(4-6ЄС)(410)(045)

БРИТАНСЬКА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПІСЛЯ BREXIT

А. В. Шевченко, М. І. Прихненко

Анотація. У цій статті розглянуто трансформацію зовнішньої політики Сполученого Королівства після процесу BREXIT, включно з політикою Б. Джонсона та ідеями «Глобальної Британії», позицією держави в рамках російської агресії проти України та з приходом до влади нової прем'єр-міністерки Л. Трасс. У процесі дослідження були використані такі методи та підходи: системний підхід, який дає можливість розглянути явище, що вивчається як цілісний елемент, методи індукції та дедукції і діалектичні методи дослідження. Авторкою зроблені висновки про часткове відсторонення нового правління від стратегії «Глобальної Британії», надаючи перевагу у покращенні іміджу держави на регіональному рівні, за допомогою посилення безпекового компоненту на континенті в рамках російсько-української війни, що дасть змогу покращити вплив у Європі та водночас у світі і стати «захисником ліберальних цінностей від авторитаризму», відновити колишні відносини з європейськими державами, пом'якшити наслідки BREXIT та захистити національні інтереси.

Ключові слова: Велика Британія, «Глобальна Британія», BREXIT, російсько-українська війна, ЄС.

Сьогодні Велика Британія є однією із провідних країн світу, яка визначає принципи формування нового світового порядку. Будучи високорозвиненою державою, яка зіткнулася з багатьма економічними, політичними труднощами (зокрема і втратою статусу «наддержави»), Сполученому Королівству вдається зберегти вплив та особливу думку на міжнародній арені. Але в сучасних умовах перед британською зовнішньою політикою виникають серйозні дилеми та складнощі, коли під питання ставляться старі союзи, припущення та пріоритети: скорочення політичного центру в більшій частині Європи внаслідок BREXIT; агресивна політика росії, яка використовує негуманні методи управління силою, кіберзлочинництво та нестабільність деяких режимів на Близькому Сході задля реалізації власних інтересів; Китай, який піднявся завдяки розвитку технологій. Але найбільшою проблемою можна відзначити нехтування законами, договорами та міжнародними інституціями, які були побудовані після Другої світової війни, щоб уникнути можливостей воєнних конфліктів та зберегти мир. У світі, який піддається швидким змінам, де старі інституції борються за своє місце, позиція Великої Британії буде залежати від її внеску у глобальні рішення, не покладаючись на славу минулого. Нездатність відстоювати свої позиції буде розглядатися як ознака слабкості та занепаду, особливо коли гостро стоїть потреба визначення становища і водночас майбутньої ролі держави у світі.

Концептуалізація місця Сполученого Королівства у системі міжнародних відносин є проблемою для британського політичного істеблішменту з кінця Другої світової війни та пов'язана з періодом національної невизначеності. Частина дилеми стосується унікального поєднання зовнішньополітичних можливостей держави – у дипломатичній, військовій, економічній та культурній сфері як частини спадщини «великої» держави. Іншим елементом виступає постійна зміна природи британського суспільства – занепокоєння міграцією та мультикультуралізмом, соціальні наслідки жорсткої економіки чи зростаюча хвиля шотландського націоналізму [7]. Характеризуючи становище Великої Британії у повоєнній зовнішній політиці, основою виступають наративи винятковості та занепаду. *Винятковість* – це спроби британських політиків визначити міжнародне значення Лондона, що частково виходить з імперської спадщини, а також через постійне сподівання Сполученого Королівства впливати на світовий по-